

PROBLEME PRIVIND PRACTICAREA VÎNĂTORII ÎN CURSUL EPOCII NEOLITICE, PE TERITORIUL DOBROGEI

EUGEN COMȘA

Activitatea intensă a arheologilor noștri, care se ocupă cu problemele epocii neolitice, a dus la descoperirea, în toate ținuturile țării, a numeroase loturi de oase de animale, cu a căror studiere s-au ocupat specialiștii în paleofaună¹. Majoritatea materialelor faunistice au fost analizate pe loturi.

În ultima vreme, în cadrul unui ciclu de lucrări, fac încercarea de a strînge și de a sintetiza pe provincii², datele despre animalele vîinate și de a le interpreta din punct de vedere istoric.

Cu prilejul tradiționalei sesiuni științifice de la Constanța, m-am gîndit să analizez și să prezint situația referitoare la animalele vîinate de către membrii comunităților din epoca neolitică de pe teritoriul Dobrogei.

*

Regiunile dintre Dunăre și Marea Neagră au atras încă de timpuriu comunitățile neolitice. Cu toate cercetările, destul de amănunțite, efectuate în ultimele trei decenii, pe întinsul Dobrogei încă nu s-au descoperit urme de locuire din perioada de început a epocii deși considerăm că acea regiune a fost cu certitudine ocupată de comunități făcînd parte din marele complex neolitic timpuriu, cu ceramică pictată, care, pe calea „roirii” diferitelor sale grupuri, a ajuns să se răspîndească din ținuturile Greciei de azi pînă în nordul României.

¹ La studierea materialului osteologic neolitic din Dobrogea au depus o muncă intensă și rodnică prof. Olga Necrasov și Sergiu Haimovici, ajutați de colaboratorii lor.

² Pînă acum au fost sintetizate datele despre animalele vîinate, în cursul epocii neolitice din Muntenia și Moldova.

Prima cultură neolitică documentată în Dobrogea prin așezări numeroase este cultura Hamagia, a cărei evoluție (paralelă în timp cu a culturii Boian din Muntenia) a fost împărțită în câteva faze³.

Cea mai veche din ele este cea de lângă lacul Golovița⁴, atestată de curînd și lângă Medgidia⁵, numită faza Golovița. Faza mijlocie este documentată la Ceamurlia de Jos⁶ (jud. Tulcea) și de aceea i s-a dat numele de faza Ceamurlia de jos, iar ultima fază este numită faza Mangalia. Cunoștințele despre unele faze sînt mai bogate.

În privința faunei din complexul de la Golovița, deși oasele găsite au fost analizate, nu s-au publicat încă date amănunțite⁷. Se face totuși precizarea importantă că oasele animalelor domestice predomină în raport cu cele sălbatice „ale căror resturi sînt totuși destul de numeroase”⁸. Sînt amintite ca provenind de la Golovița oase de mistreț și unelte lucrate din corn de cerb⁹.

În monografia culturii Hamangia, datele despre oasele de animale din așezările de la Golovița și de la Ceamurlia de Jos s-au prezentat la un loc. Se semnalează că în cuprinsul lor, prin săpăturile făcute, s-au scos la iveală oase de cerb, cerb lopătar, elan, mistreț, pisică sălbatică și de asin sălbatic¹⁰ (*Equus hydruntinus* Reg.). Subliniem că cerbul lopătar (*Cervus dama* L.) a fost întîlnit pentru prima oară în țara noastră în așezările neolitice de la Ceamurlia de Jos¹¹. Menționăm că la Ceamurlia de Jos s-a găsit și o figurină redînd un patruped, probabil un cerb¹².

Principalele loturi de oase de animale din faza Ceamurlia de Jos a culturii Hamangia s-au descoperit la Cernavoda (jud. Constanța) și la Techirghiol (jud. Constanța).

La Cernavodă, în cuprinsul unei necropole de tip Hamangia (la începutul activității colectivului) s-a constatat că aproape în fiecare mormînt fusese depus cîte un maxilar de cerb, elan, bou sau de porc¹³. De asemenea, adesea lângă craniu era așezat cîte un colț de mistreț¹⁴. În unele mormînte, în zona întregii necropole, s-au găsit oase de asin sălbatic¹⁵. Săpăturile din așezare au dus și la descoperirea unor oase de mistreț, asin sălbatic, castor, jder și de bour¹⁶.

³ D. Berciu : *Cultura Hamangia. Noi contribuții*, I. București, 1966, p. 35—58.

⁴ *Ibidem*, p. 282.

⁵ Săpături efectuate de P. Hașotti.

⁶ D. Berciu, *op. cit.*, p. 37.

⁷ Materialul paleofaunistic de la Golovița a fost prelucrat în studiul manuscris al lui Sergiu Haimovici, *Fauna neolitică de la Golovița*.

⁸ D. Berciu, *op. cit.*, p. 287.

⁹ *Ibidem*, p. 245.

¹⁰ *Ibidem*, p. 287.

¹¹ *Ibidem*, p. 288.

¹² *Ibidem*, p. 82—83.

¹³ Seb. Morintz, D. Berciu, P. Diaconu SCIV, VI, 1955, 1—2, p. 154.

¹⁴ D. Berciu și Sebastian Morintz, *Materiale*, V, 1959, p. 103.

¹⁵ D. Berciu, *op. cit.*, p. 82—83.

¹⁶ D. Berciu și Seb. Morintz, *op. cit.*, p. 104.

Un lot important de oase de animale sălbatice, scos la lumină din complexul de la Cernavodă, în anul 1956, a fost studiat de specialiști¹⁷, din lucrarea cărora extragem o serie de date. Oasele datează în cea mai mare parte din faza Ceamurlia de Jos. Pieseile mai bine păstrate au permis determinarea oaselor de la următoarele specii: castor, vulpe, vidră, mistreț, pisică sălbatică, cerb, căprioară, antilopă, bour și asin sălbatic¹⁸. Spre deosebire de alte regiuni, în zona așezării de tip Hamangia de la Cernavodă era vînat, de preferință, castorul apoi asinul sălbatic. În raport cu ele oasele de cerb, căprioară și de bour sînt mai puține. Celelalte categorii de animale sălbatice, vîinate numai pentru blană, sînt reprezentate fiecare prin cite o singură piesă sau două¹⁹.

Dacă așezarea de la Cernavodă este lîngă Dunăre, situată în anumite condiții de mediu natural, cea de la Techirghiol oglindește, prin oasele de animale adunate, o altă zonă, cea din vecinătatea țarmului Mării Negre.

Stațiunea de la Techirghiol²⁰ aparține și ea fazei Ceamurlia de Jos. Din pămîntul de umplutură a numeroase gropi s-au strîns 1434 oase de animale, întregi și fragmente²¹, din care s-au determinat 1163 piese. Ele provin de la următoarele specii: iepure, vulpe, mistreț, căprioară, asin sălbatic²². Se cuvine menționat că într-una din gropile cu materiale amestecate din vechime, neolitice și din epoca romană, s-a identificat un fragment de mandibulă de șacal²³ (*Canis aureus* L.). Datarea piesei nu este sigură.

Numărul mare de oase de la Techirghiol a permis să se calculeze proporția celor două categorii de oase de animale — domestice și sălbatice (Fig. 1). Prima categorie este reprezentată prin 1035 piese, ceea ce corespunde cu 94,7% din totalul oaselor de mamifere, iar de la animalele sălbatice provin numai 59 fragmente de oase (= 5,30%). O analiză sumară făcută în privința numărului de indivizi, din fiecare grup, dovedește că raportul este aproximativ același. Mamiferele domestice sînt reprezentate prin 333 indivizi (= 89,50%), iar cele sălbatice prin 39 indivizi (= 10,5%)²⁴.

Prin săpăturile din alte cîteva așezări de tip Hamangia s-au adunat loturi mici de oase de animale. Se menționează că în stațiunea de lîngă satul Movilița (jud. Constanța), de pe malul brațului Urluchioi, s-au găsit unelte de corn de cerb²⁵. În marginea unei gropi, poate de

¹⁷ Olga Necrasov, N. Haas, Sergiu Haimovici, C. Maximilian și D. Nicolăescu-Plopșor, *Materiale*, V, 1959, p. 110—112.

¹⁸ *Ibidem*, p. 110—112.

¹⁹ *Ibidem*, p. 110—112.

²⁰ Eugen Comșa, Doina Galbenu, Andrei Aricescu, *Materiale*, VIII, 1962, p. 167.

²¹ Olga Necrasov și Sergiu Haimovici, *Materiale*, VIII, 1962, p. 175.

²² *Ibidem*, p. 177.

²³ *Ibidem*, p. 181.

²⁴ *Ibidem*, p. 177.

²⁵ V. Boroneanț, Pontică, X, 1977, p. 321—322.

mormînt de tip Hamangia, de la Limanu (jud. Constanța), se afla un craniu întreg și dinți de la alți indivizi, de asin sălbatic²⁶. Pe locul „La Izvor” și în peștera „Cheia” de lângă satul Cheia (jud. Constanța), s-au descoperit oase de cerb și de mistreț²⁷, iar în peștera „Gura Dobrogei” de la Gura Dobrogei (jud. Constanța), oase de cerb, de mistreț și unele probabil de căprioară²⁸.

Mai târziu, teritoriul Dobrogei a fost ocupat treptat de comunitățile din faza de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița. Ele au provocat încetarea evoluției culturii Hamangia, comunitățile căreia au fost în parte asimilate. Din timpul fazei de tranziție datează două loturi de oase descoperite la Sarichioi (jud. Tulcea), în așezările din punctele „La Bursuci” și „La Grădină”. Din primul lot fac parte oase determinate de cerb, cerb lopătar și de mistreț, iar din al doilea numai oase de cerb²⁹.

Din timpul culturii Gumelnița, a cărei evoluție s-a desfășurat pe întinsul Dobrogei numai în primele faze, dispunem de date referitoare la animalele vinate de comunitățile din așezările de la Luncavița, Hirșova, Baia, Gura Dobrogei și Cernavoda.

Informații mai amănunțite avem numai despre oasele din stațiunea de la Luncavița³⁰ (jud. Tulcea).

În cuprinsul ei s-au delimitat șase niveluri, din care cele mai vechi corespund aspectului Aldeni II, ca după aceea cea mai mare parte a depunerilor să aparțină culturii Gumelnița. Oasele din fiecare nivel au fost strinse separat și apoi predate specialiștilor pentru a fi determinate. În lotul amintit sînt oase de cerb, mistreț, căprioară, bour, lup, vulpe și iepure³¹.

Din datele publicate rezultă că în tellul de la Hirșova (jud. Constanța) s-au găsit oase de cerb, mistreț și de bursuc³²; la Baia (jud. Tulcea) de cerb³³; la Gura Dobrogei, de cerb și de mistreț³⁴, iar la Cernavoda, de cerb³⁵.

Este drept că numărul de oase de animale de la Luncavița, dacă-l repartizăm pe niveluri, nu este prea mare, cu toate acestea analiza comparativă a oaselor de animale domestice în raport cu cele de animale sălbatice duce la unele rezultate semnificative. (Fig. 2).

²⁶ Doina Galbenu, Materiale, IX, 1970, p. 77.

²⁷ Informații verbale primite de la Al. Păunescu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

²⁸ Informații verbale primite de la Al. Păunescu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

²⁹ Informații verbale primite de la E. Oberländer-Tirnovanu căruia îi mulțumim și pe această cale.

³⁰ Eugen Comșa, SCIV, III, 1952, p. 413—416; idem, Materiale, VIII, 1962, p. 221—224.

³¹ Sergiu Haimovici și Gianina Dardan, Materiale, IX, 1970, p. 108.

³² Doina Galbenu, SCIV, XIII, p. 300 și 304.

³³ Informație de la prof. D. Berciu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

³⁴ Informație verbală de la Al. Păunescu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

³⁵ Carl Schuchhardt, PZ, XV, 1924, p. 22—24; Ion Nestor, An. Dob., XVIII, 1937, p. 13.

În nivelul cel mai vechi (6) s-au găsit 36 oase de animale domestice (= 72%) și numai 14 de animale sălbatice (= 28%). Prin urmare, se constată o predominare clară a primei categorii. În nivelul 5 s-au descoperit 81 oase de animale domestice (= 77,9%) și 23 oase de animale sălbatice (= 22,1%). Se observă deci o creștere a procentului de oase din prima categorie. Aceeași tendință se poate remarca și în următoarele două niveluri (4 și 3). În nivelul 4 s-au găsit 47 oase din prima categorie (= 85,5%) și 8 din a doua (= 14,5%). În nivelul 3 la 76 piese din prima categorie (= 90,4%) sînt numai 8 oase din a doua (= 9,5%).

Analiza oaselor din ultimele două niveluri dovedește o modificare profundă. În nivelul 2 s-au strîns numai 49 oase de animale domestice (= 45,4%) și 59 oase de animale sălbatice (= 54,6%). În ultimul nivel (1) provin 58 oase de animale domestice (= 37,6%) și 96 oase de animale sălbatice (= 62,4%)³⁶.

Comparația datelor despre cele două perioade: mai veche (niv. 6—3) și tîrzie (niv. 2 și 1) ne duce la concluzia că în prima din ele, creșterea animalelor domestice era dominantă, ajungînd pînă la 90,4%, în raport cu vînătoarea reprezentată printr-un procent de numai 9,5%. În schimb, în cea de a doua perioadă, deci în cursul unei faze evoluat a culturii Gumelnița, în nord-vestul Dobrogei, a început să predomine vînătoarea, în raport cu creșterea animalelor domestice, în ultimul nivel ajungîndu-se ca oasele de animale vîinate să reprezinte 62,4%, față de numai 37,6% ale celor domestice.

*

Din datele prezentate reiese că pînă în prezent dispunem de date mai bogate sau mai puține despre oasele de animale sălbatice descoperite în 17 complexe neolitice din Dobrogea, din care 10 aparțin culturii Hamangia, 2 sînt din faza de tranziție și 5 aparțin culturii Gumelnița (Fig. 3). Dintre acestea mai importante sînt numai 3 loturi, studiate amănunțit de specialiștii în paleofaună și anume cele de la Cernavodă și Techirghiol pentru cultura Hamangia și cel de la Luncavița pentru cultura Gumelnița.

Nu poate fi întimplător faptul că în așezarea de la Techirghiol, din faza Ceamurlia de Jos, oasele de animale domestice sînt în proporție de 94,7%. Considerăm că este o dovadă evidentă că în perioada dată creșterea animalelor domestice reprezenta o ocupație mult mai importantă decît vînătoarea.

La date statistice utile am ajuns și în cazul lotului de la Luncavița, din analiza căruia rezultă că în nivelurile 6—3, creșterea animalelor domestice ocupa în continuare un loc de seamă. Apoi, în ultimele două niveluri (2—1) vînătoarea a trecut pe primul loc, în zona (probabil și atunci acoperită de păduri întinse) din nord-vestul Dobrogei. O explicație corectă a acestui fapt se va putea da numai după studierea

³⁶ Sergiu Haimovici și Gianina Dardan, *op. cit.*, p. 107—110.

amănunțită și a altor complexe de tip Gumelnița din aceeași zonă. Se cuvine amintită poate constatarea că și în Moldova, în cursul etapei Cucuteni A—B 1, se observă o creștere a procentului de oase de animale sălbatice.

*

Pînă acum, din cursul epocii neolitice, pe întinsul Dobrogei, prin diferite oase descoperite în timpul săpăturilor arheologice sînt documentate următoarele 16 specii de animale sălbatice vîinate :

ORDINUL RODENTIA :

- Familia Leporidae : iepure (*Lepus europaeus* Pallas.)
- Familia Castoridae : castor (*Castor fiber* L.)

ORDINUL CARNIVORA :

- Familia Canidae : vulpe (*Canis vulpes* L.)
lup (*Canis lupus* L.)
- Familia Mustelidae : vidra (*Lutra lutra* L.)
jder (*Martes martes* L.)
bursuc (*Meles meles* L.)
- Familia Felidae : pisica sălbatică (*Felis silvestris* Schreb.)

ORDINUL ONGULATA :

- Familia Suidae : mistreț (*Sus scrofa ferus* L.)

ORDINUL ARTYODACTYLA :

- Familia Cervidae : cerb (*Cervus elaphus* L.)
cerbul lopătar (*Cervus dama* L.)
elanul (*Cervus alces* L.)
căprioara (*Capreolus capreolus* L.)
- Familia Cavicornia : antilopa sp. (*Saiga tartarica* L. ?)
bour (*Bos primigenius* Boj.)

ORDINUL PERISSODACTYLA :

- Familia Equidae : asinul sălbatic (*Equus hydruntinus* Reg.)

Nesigură încă este existența șacalului (*Canis aureus* L.) în timpul culturii Hamangia, în Dobrogea.

Din speciile menționate 14 se întîlnesc în așezările culturii Hamangia și numai 9 în cele ale culturii Gumelnița. Din primul grup lipsesc oase de lup și de bursuc, iar din al doilea castorul, vidra, jderul, pisica sălbatică, elanul, antilopa și asinul sălbatic.

Continuînd analiza statistică (Fig. 4) observăm că în cursul evoluției ambelor culturi s-au vîinat în principal : cerbul (atestat în 8 complexe Hamangia din 10 și în 7 din 7 în arealul Gumelnița) și mistrețul (în 6 așezări Hamangia și în 4 Gumelnița). Numeric urmează căprioara (în 4 complexe Hamangia și într-unul Gumelnița). Un loc important îl ocupă asinul

sălbatic, ale cărui oase, în număr apreciabil, s-au găsit în trei complexe de tip Hamangia, dar în nici unul Gumelnița. În cîte două complexe Hamangia se întîlnesc oase de bour și de vulpe. Restul speciilor se găsesc în ambele culturi, numai în cîte o așezare, dovadă că erau vîinate pe scară foarte redusă.

Fără îndoială că dat fiind numărul redus al descoperirilor și cantitatea relativ mică de oase din fiecare lot, încă nu pot fi trase concluzii definitive ci, ținînd seama de datele existente să ajungem la unele constatări, care oglindesc stadiul actual al cercetărilor și vor trebui verificate și completate cu timpul.

În cazul culturii Hamangia s-au studiat mai amănunțit două loturi: Cernavoda și Techirghiol. Din ambele s-au strîns numeroase oase și totuși din compararea lor rezultă unele deosebiri evidente, care credem că au o anumită semnificație istorică. La Cernavoda sînt oase de cerb, la Techirghiol ele lipsesc. Tot așa, din cel de al doilea lot lipsesc oasele de bour, castor, vidră, pisică sălbatică, antilopă și jder. La Cernavoda sînt reprezentate deci o serie de animale care sînt specifice unor ținuturi acoperite cu păduri dese și cu multe cursuri de apă. Observația ne face să admitem că în epoca neolitică zona era caracterizată prin păduri dese și văile din preajmă erau bogate în bălți și piraie³⁷.

În schimb, speciile de animale reprezentate la Techirghiol sînt mai des întîlnite în ținuturile de stepă³⁸.

Este curios faptul că, din toate loturile avute în vedere, lipsesc oasele de urs.

Merită analizate cu atenție și arealele diferitelor specii de animale vîinate. Desigur, sînt date provizorii. Cerbul și mistrețul sînt atestate, pînă acum, în nordul și centrul Dobrogei. Asinul sălbatic trăia în centrul și sudul provinciei, iar bourul în regiunea centrală. Alte specii s-au găsit în zone încă restrînse.

Unele din speciile amintite au dispărut cu totul din fauna țării noastre, cum sînt: castorul, cerbul lopătar, elanul, antilopa, bourul și asinul sălbatic. De asemenea, cerbul nu se mai întîlnește în Dobrogea. Aria de răspîndire a căprioarei și mistrețului s-a restrîns mult. Căprioara mai trăiește în zona de păduri din nordul și din sud-vestul Dobrogei, iar mistrețul în Delta și în colțul de sud-vest al provinciei³⁹.

Animalele sălbatice reprezentate prin loturile de oase găsite în stațiunile celor două culturi din Dobrogea, erau vîinate, în principal, cu arcul și săgeata, iar în cursul culturii Gumelnița și cu sulița. Nu excludem posibilitatea ca și în Dobrogea membrii comunităților neolitice să fi vîinat diferite specii de animale folosind și diverse tipuri de lațuri simple pînă la capcane complicate de tipul tivigului, dar despre ele încă nu avem nici un indiciu prin săpăturile făcute. Este semnalat ca fiind

³⁷ Olga Necrasov, Sergiu Haimovici, C. Maximilian și D. Nicolăescu, Probleme de antropologie, IV, 1959, p. 10.

³⁸ Olga Necrasov și Sergiu Haimovici, Materiale, VIII, 1962, p. 179.

³⁹ Monografia geografică a R.P.R., I, Geografia fizică, Anexe, p. XXII.

găsit în săpături și un craniu de bour, al cărui os frontal era găurit prin lovire, desigur atunci cînd a fost vînat⁴⁰, indiciu că la vînătoare se mai foloseau și alte metode (poate prăștii cu bile de piatră).

Nu putem trece cu vederea că în diferite complexe de tip Hamangia s-au făcut descoperiri ce oglindesc unele obiceiuri, probabil mult mai vechi, păstrate prin tradiție de comunitățile respective, legate de vînat și vînătoare. Amintim dezvelirea la Ceamurlia de Jos a unei vetre lîngă care se afla o groapă umplută cu oase de cerb, elan și mistreț, cu urme evidente de arsură. Explicația dată descoperirii este: „se pare că ne aflăm în fața unui festin dat în legătură cu o oarecare reuniune sau o practică religioasă”⁴¹.

În cadrul necropolei Hamangia de la Cernavoda, aproape în fiecare mormînt s-au pus ofrande de hrană, de obicei carne de animale; dintre cele sălbatice sînt cele de cerb, mistreț, asin sălbatic⁴². S-au găsit și mandibule întregi de cerb și de porc (mistreț?). În unele morminte s-au depus și cranii întregi de mistreț și de la alte animale⁴³, iar aproape în fiecare mormînt s-a găsit cîte un colț de mistreț⁴⁴.

La Limanu s-a cercetat, în stratul de cultură, o groapă rituală sau poate a unui mormînt în care se afla un craniu întreg din asin sălbatic⁴⁵.

*

În partea finală a lucrării socotim necesară și utilă o comparație sumară a raportului dintre vînătoare și creșterea animalelor — în stadiul actual al cercetărilor — în cursul epocii neolitice de pe întinsul Munteniei⁴⁶, Moldovei⁴⁷ și Dobrogei.

Datele referitoare la neoliticul timpuriu fiind foarte puține pentru Muntenia și lipsind pentru Dobrogea trecem la cele privind vînătoria din neoliticul mijlociu.

La purtătorii culturii Boian, din Muntenia, se constată o variabilitate a procentului de oase de animale vîinate între 4 și 25% și respectiv a animalelor domestice reprezentate prin procente de la 75 pînă la 96%.

Loturile de oase de animale descoperite în așezările comunităților culturii Precucuteni din Moldova, nu sînt numeroase. Calculele făcute arată că oasele de animale vîinate reprezintă în faza Precucuteni I un procent de 14,79%, față de 84,36%, cît este cel al animalelor domestice, iar din faza Precucuteni III oasele de animale sălbatice sînt în procent de 5,34%, iar cele de animale domestice ajung pînă la 94,65%⁴⁸.

⁴⁰ D. Berciu, *Cultura Hamangia*, p. 150.

⁴¹ Idem, NEH, I, 1955, p. 31.

⁴² Idem, *Cultura Hamangia*, p. 82—83.

⁴³ D. Berciu, Seb. Morintz și colab. *Materiale*, VII, 1961, p. 49.

⁴⁴ D. Berciu și Seb. Morintz, *Materiale*, V, 1959, p. 103.

⁴⁵ Doina Galbeniu, *Materiale*, IX, 1970, p. 77.

⁴⁶ Eugen Comșa, *Studii și comunicări*, Pitești, (sub tipar).

⁴⁷ Idem, *Mem. Antiq.*, (sub tipar).

⁴⁸ Silvia Marinescu-Bîlcu, *Țirpești*, 1981, p. 150.

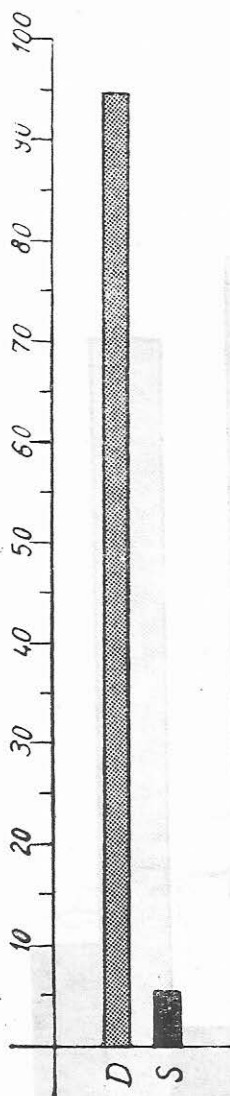

Fig. 1. Techirghiol — Diagrama privind repartiția procentuală a oaselor de mamifere, pe categorii: D = domestice; S = sălbatică.

Repetăm și rezultatele analizei lotului de oase de la Techirghiol, din aria culturii Hamangia. Acolo oasele de animale sălbatică reprezintă numai 5,30%, iar cele de animale domestice sînt în proporție de 94,70 % ⁴⁹.

În cele trei provincii, situația din timpul neoliticului tîrziu este următoarea :

— Pe întinsul Moldovei, din analiza citorva loturi de oase de animale din două faze ale culturii Cucuteni, rezultă o predominare netă a oaselor de animale domestice, cu procentaje variind de la etapa Cucuteni A 1 — A 2 de la 89,48 % ⁵⁰ și ajungînd în etapa Cucuteni A—B 1 la 61,28 % ⁵¹. Concomitent se remarcă o creștere a procentajului de oase de animale sălbatică de la 10,46 % în prima etapă pînă la 38,07 % în cea de-a doua.

— Oasele de animale vîinate de purtătorii culturii Gumelnița din Muntenia prezintă un procent relativ mic de 2,5 % în așezarea de la Tangiru și între 7—19 % în așezarea de la Gumelnița, iar oasele de animale domestice reprezintă la Tangiru 97,5 % ⁵² și la Gumelnița de la 79,5 pînă la 92 % ⁵³.

— Tot în cadrul arealului culturii Gumelnița, dar în nord-vestul Dobrogei, în așezarea de la Luncavița, se constată o variabilitate semnificativă. În primele patru niveluri mai vechi observăm o creștere continuă a procentajului oaselor de animale domestice de la 72 % pînă la 90,4 % și proporțional o scădere a celor sălbatică de la 28 pînă la 9,5 %. În schimb, în ultimele două niveluri, din aceeași așezare, raportul de pînă atunci al celor două categorii se inversează, proporția oaselor de animale sălbatică crește de la 54,6 % pînă la 62,4 %, iar a celor domestice scade de la 45,4 % pînă la 37,6 %.

Diagramele pe care am redat datele despre loturile din neoliticul mijlociu din Muntenia, Moldova și Dobrogea, oglindesc o situație clară și ne duc la o concluzie istorică importantă. În cursul evoluției comunităților culturilor Boian, Precucuteni și Hamangia, ocupația creșterii vitelor a jucat un rol preponderent în raport cu vînătoria,

⁴⁹ Olga Necrasov și Sergiu Haimovici, Materiale, VIII, 1962, p. 177.

⁵⁰ Silvia Marinescu-Bilcu, op. cit., p. 151.

⁵¹ Olga Necrasov și Sergiu Haimovici, Materiale, IX, 1970, p. 62.

⁵² Olga Necrasov și Sergiu Haimovici, Dacia, NS, III, 1959, p. 561—570.

⁵³ Olga Necrasov și Sergiu Haimovici, SCIV, 17, 1966, 1, p. 101—108.

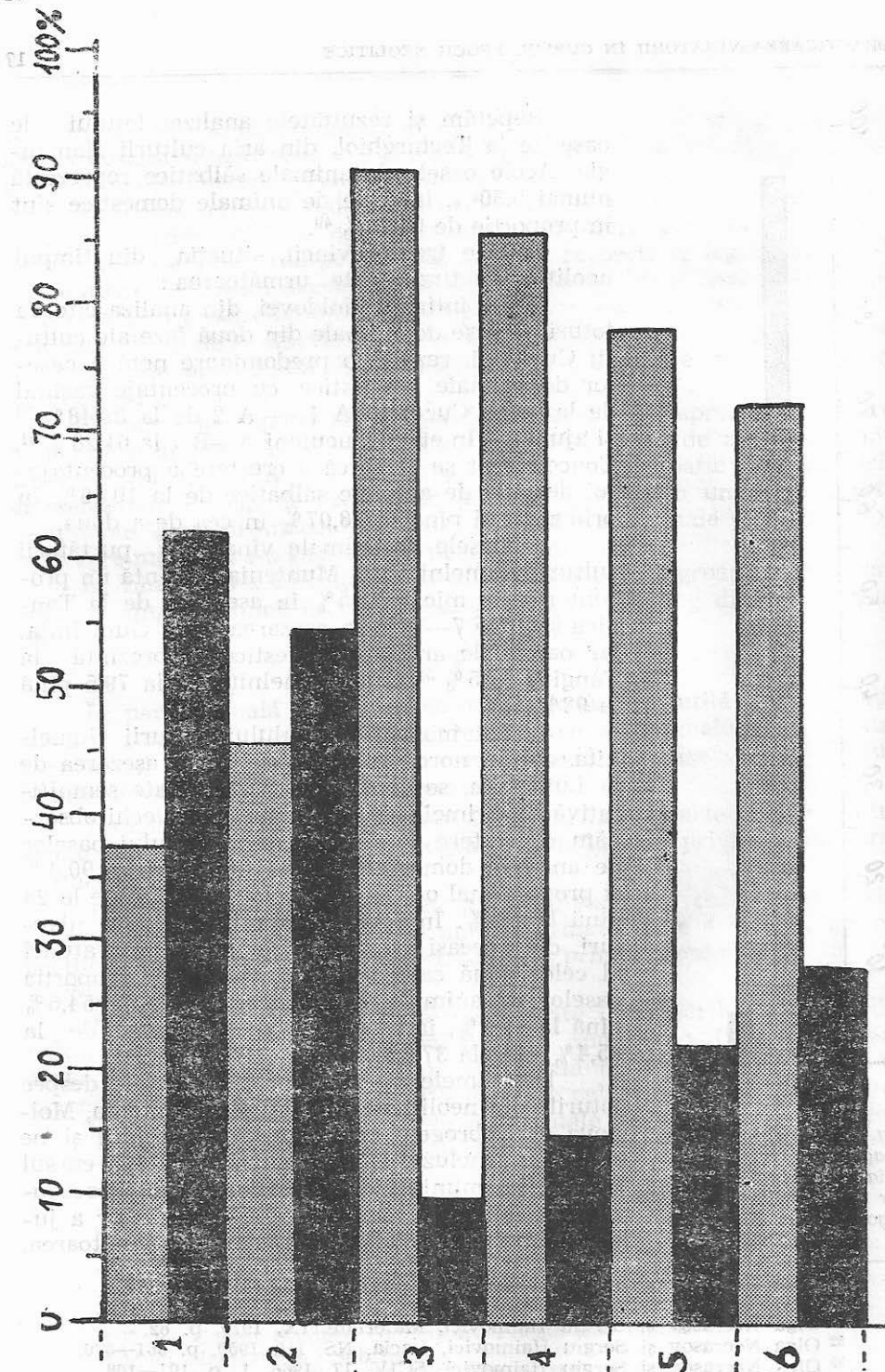

Fig. 2. Luncavița — Diagrama privind repartitia procentuală a oaselor de mamifere, pe categorii și niveluri (1—6); Coloanele: albe = animale domestice; negre = animale sălbatice.

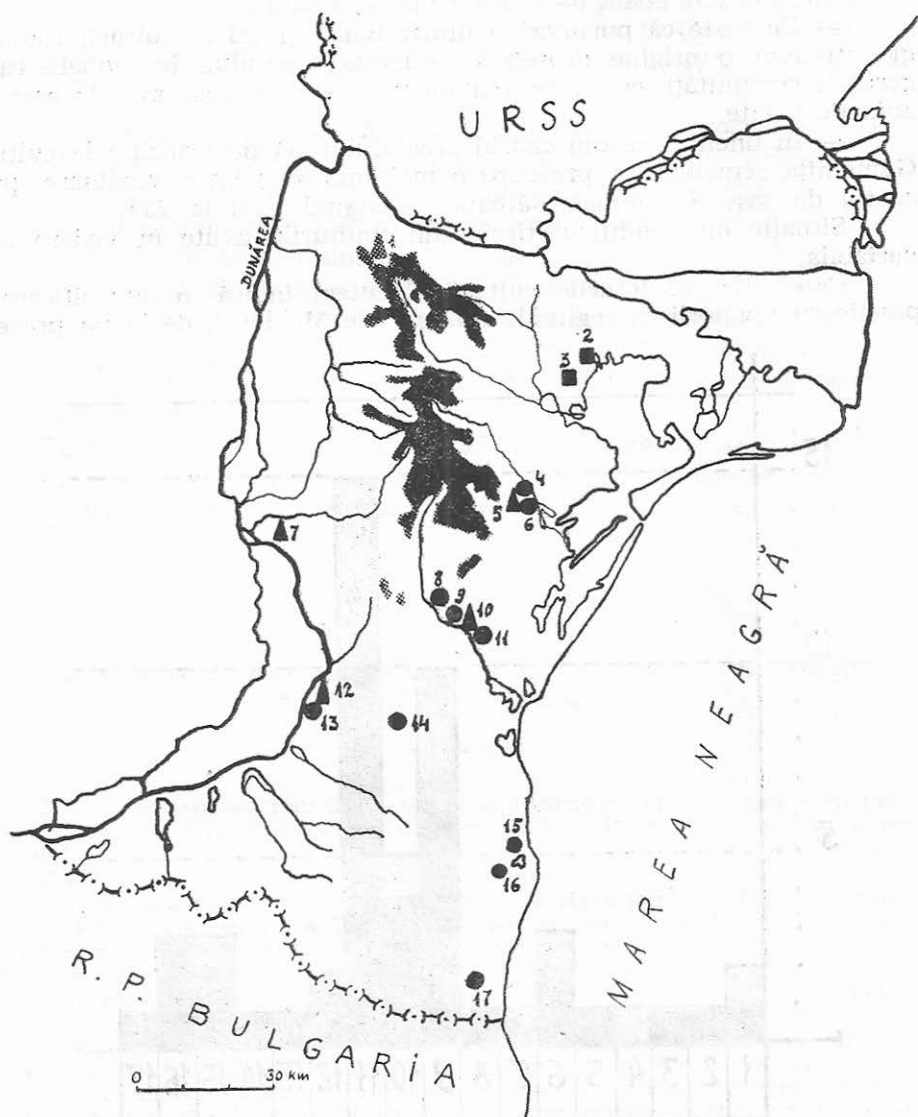

Fig. 3. Așezările neolitice menționate în text : ● = cultura Hamangia ; ■ = faza de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița ; ▲ = cultura Gumelnița ; 1. Luncavița ; 2—3. Sarichioi ; 4. Golovița ; 5. Baia ; 6. Ceamurlia de Jos ; 7. Hirșova ; 8—9. Cheia ; 10—11. Gura Dobrogei ; 12—13. Cernavoda ; 14. Medgidia ; 15. Techirghiol ; 16. Movilița ; 17. Limanu.

dovadă că oasele de animale domestice ajung să reprezinte pînă la 94 % din total.

Aici se cuvin adăugate și alte două observații :

— Cu toate că purtătorii culturii Boian și cei ai culturii Hamangia au avut o origine deosebită, ocupația vînatului, la ambele categorii de comunități, este reprezentată printr-un procent mic de oase de animale vîinate.

— În unele zone din cadrul arealului fazei de tranziție la cultura Gumelnița remarcăm o preocupare mai intensă pentru vînătoare, procentul de oase de animale sălbatice așungînd pînă la 25 %.

Situația din neoliticul tîrziu din ținuturile avute în vedere este variabilă.

Datele despre loturile culturii Cucuteni indică o intensificare a practicării vînatului în regiunile de deal ale Moldovei, de la un procent

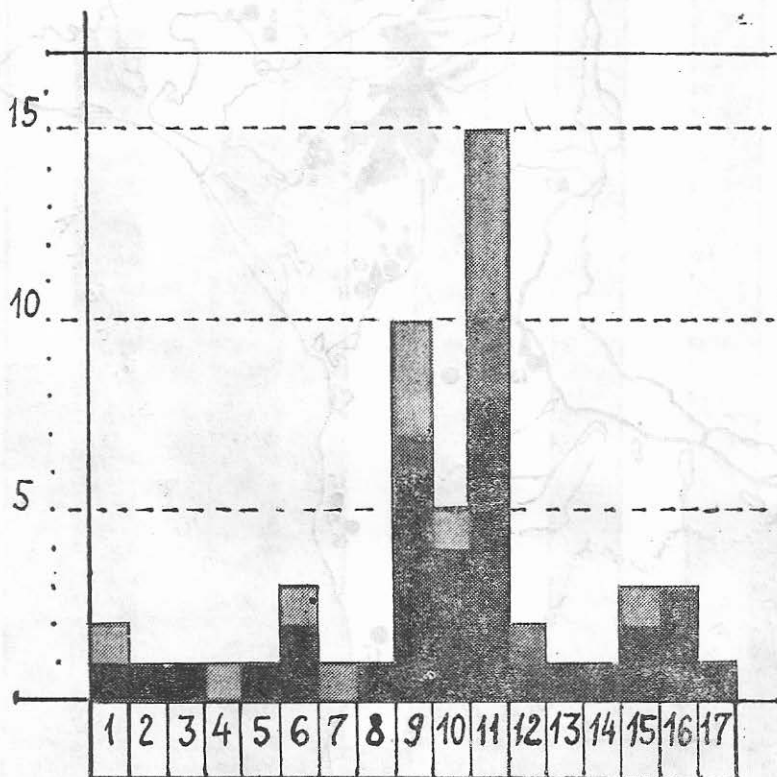

Fig. 4. Numărul (pe verticală) așezărilor în care s-au găsit oase de animale vîinate și speciile (pe orizontală) respective : 1. Iepure ; 2. Caștor ; 3. Vidră ; 4. Bursuc ; 5. Jder ; 6. Vulpe ; 7. Lup ; 8. Pisică sălbatică ; 9. Mistreț ; 10. Căprioară ; 11. Cerb ; 12. Cerb lopătar ; 13. Elan ; 14. Antilopă ; 15. Bour ; 16. Asin sălbatic ; 17. Șacal ? ; Coloana : neagră = cultura Hamangia ; cenușie închisă = faza de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița ; cenușie = cultura Gumelnița.

de 10,46 % în etapa Cucuteni A1—A2, pînă la 38,07 % în etapa Cucuteni A—B 1.

La purtătorii culturii Gumelnița din Muntenia, la Tangîru, vînătoria reprezintă numai 2,5 %, iar în așezarea de la Gumelnița, în nivelul A 2 c, oasele de animale vîinate ajung pînă la 19 %, ca apoi să înceapă să scadă.

În Dobrogea, la Luncavița, în nivelurile vechi procentajul oaselor de animale sălbatice scade de la 28 % la 9,5 %, iar în ultimele două niveluri atinge procente foarte mari de 54,6 % pînă la 62,4 %.

Compararea datelor despre practicarea vînătorii indică o creștere accentuată, de fapt o dublare a procentajelor oaselor de animale vîinate, alit în Moldova în aria culturii Cucuteni, cît și în Muntenia în aria culturii Gumelnița. În nord-vestul Dobrogei se constată o descreștere a numărului oaselor de animale sălbatice și apoi o dominare a lor, dovadă a practicării pe scară largă a vînătorii și o scădere a ponderii creșterii vitelor în zonă.

Pe măsura intensificării cercetărilor și strîngerii oaselor de animale din așezările neolitice dobrogene și a analizării loturilor, documentarea se va îmbogăți și concluziile formulate aici vor fi completate.

QUESTIONS CONCERNANT LA PRATIQUE DE LA CHASSE EN DOBROUDJA À L'EPOQUE NÉOLITHIQUE

Résumé

Jusqu'à présent on connaît 17 lots d'os d'animaux (en provenance du néolithique de Dobroudja) dont 10 appartiennent à la culture de Hamangia, 2 proviennent de la phase de transition de la culture de Boian à la culture de Gumelnitza et 5 appartiennent à la culture de Gumelnitza.

Le lot principal de l'aire de la culture de Hamangia, la phase „Ceamurlia de Jos” est celui découvert à Techirghiol, dans le cadre duquel les os d'animaux domestiques sont en proportion de 94,7% tandis que ceux d'animaux sauvages ne représentent que 5,30%.

Une autre situation digne d'intérêt présentent les os d'animaux de l'habitat à six niveaux (dont les derniers sont caractérisés par la prédominance des éléments de la culture de Gumelnitza, de Luncavîta. Dans les niveaux inférieurs (6—3), l'élevage du bétail occupait la première place, ensuite, en ce qui concerne les deux dernières couches (2—1), les os d'animaux chassés enregistrent 54,6% (au 2e niveau) et 62,4% (au dernier niveau). On ne saurait fournir une explication correcte de ce fait qu'après l'étude détaillée d'autres lots d'os de complexes du type „Gumelnitza” de la même région. Par conséquent, pendant la plus grande partie de l'époque néolithique l'élevage du bétail a prédominé par rapport à la chasse.

Jusqu'à présent, dans les habitats néolithiques de Dobroudja ont été découverts et déterminés par les spécialistes en paléofaune les os des espèces d'animaux sauvages suivantes : lièvre, castor, renard, loup, loutre, chat sauvage, sanglier, cerf, daim, élan, chevreuil, antilope, aurochs, âne sauvage.